

paald getal van magistraten en studenten hun tehuis, hun verzorging en ook onderricht ontvingen. Met deze Sorbonne nu stond de officiële theologische faculteit in nauw contact. De revolutie hief ze op; en haar bibliotheek werd verstrooid over andere boekenverzamelingen. Had kardinaal Richelieu aan de oude Sorbonne nieuwe gebouwen gegeven, in 1821 werd nu deze „Sorbonne van Richelieu” het tehuis voor de roomsch-katholieke, de filosofische, en de natuurwetenschappelijke faculteit. Deze roomsch-katholieke faculteit bestond tot 1885. Deze was officieel. Daarnaast bestond er sedert 1875 een „VRIJE” roomsch-katholieke faculteit, die evenwel nimmer iets met de universiteit te maken heeft gehad.

Nu is er in de jaren 1885—1901 een nieuwe Sorbonne opgericht. Dat beteekent dus: een nieuw GEBOUW. En in dit nieuwe gebouw is dan na 1896 weer gehuisvest de nieuwe „universiteit van Parijs”; deze bestond uit de eerst uit elkaar geslagen, maar toen weer vereenigde faculteiten. Deze universiteit heeft een filosofische, wis- en natuurkundige, juridische, medische faculteit. Tot aan de scheiding van staat en kerk had ze ook een roomsch-katholieke en een protestantsch-theologische faculteit; de eerstgenoemde bestond al sedert 1885, zie boven; de in de tweede plaats genoemde is de later „vrij” genoemde, uit het universiteitsverband gerukte, en in dit artikel besprokene faculteit, waarvan wij nog iets meer zullen vertellen.

K. S.

Nieuwe Boeken over Indië.

IV. (Slot.)

De bespreking van enkele nieuwe boeken over Indië, die, doordat ik een paar maal mijn artikelen moest afbreken, over langere tijdsduur verloopt dan ik bedoeld had, beëindig ik thans met een korte bijdrage over het, verleden week reeds genoemde, boek van P. Korthuys, „Menschen in malaise”.¹⁾

De Schrijver teekent in dit boek de wederwaardigheden van het gezin Kribbeldam. De jonge Frans Kribbeldam is employé op een groot handelskantoor te Batavia. Hij heeft in Rotterdam, waar zijn, zeer eenvoudige, ouders wonen, de H.B.S. doorlopen, is toen, ietwat boven zijn stand, getrouwd, met zijn pittige jonge vrouw naar Indië vertrokken, en heeft daar een behoorlijke positie verkregen, die hij trouwens om zijn energie waard is. Het eerste hoofdstuk introduceert den lezer in zijn gezin en in zijn keurig huis, in een nette buitenbuurt van Batavia.

Een brief uit Holland is de aanleiding tot wat in het verhaal wordt verteld. Die brief is afkomstig van Frans' Moeder. Ze deelt mee dat Vader, die machinebankwerker was op de werf van Wilton, is ontslagen en dat het gezin nu leven moet van de inkomsten der kinderen, die nog thuis zijn.

Frans' vrouw, hij noemt haar Flos, neemt aanstands een kloek besluit. Zij hebben het ruim, en ze zullen maandelijks een flink bedrag naar Rotterdam sturen. Het over- en weer-praten over dit plan, als Frans is thuisgekomen, brengt de spontane Flos op een denkbeeld, dat de uitvoering van het besluit kan vergemakkelijken. Ze zullen kleiner gaan wonen, in een minder-eischende buurt en zij zal bovendien op verschillende uitgaven bezuinigen.

Een en ander gebeurt — en dat gebeurt vormt den inhoud van het verhaal. In den breede wordt verteld, hoe Flos haar bezuinigingscampagne voert, opgewekt, actief, enthousiast. Als Frans al eens bedenkelijk het hoofd schudt, montert zij hem op en de maandelijksche geldzending naar Holland geeft haar iederen keer groote voldoening en nieuwen moed, om op den ingeslagen weg voort te gaan. Het valt wel eens zwaar zich alles te ontzeggen, wat eenige luxe of gemakkelijheid in haar leven brengen kan, maar ze verdraagt het dapper en ook Frans werkt con amore mee. In Rotterdam, waar men niet weet hoeveel moeite en overleg aan de geldzending vastzit, is men zeer verheugd over de hulp: de reflexen daarvan zijn door het verhaal verweven, zoo vaak de aandacht van den lezer naar het ouderlijke huis wordt verplaatst.

De omstandigheden worden echter steeds moeilijker. Frans wordt gekort op zijn salaris en niet dan met de alleruiterste moeite houdt Flos haar besparingen vol. Tot de gevreesde mededeeling komt, dat Frans wegens bezuiniging ontslagen is en dan vertrekt het gezin, zelf zonder inkomsten nu, naar Holland, in de hoop daar nieuw werk te vinden.

Zoo is de inhoud van het boek: met dat vertrek naar Holland is het aan zijn einde. Al dadelijk merk ik dan op, dat het dus ophoudt, waar het beginnen moest, om menschen in Indië te teekenen

in malaise. Heel het boek door vinden we de Rotterdammers in die situatie: op hun omstandigheden klopt de titel geheel. Maar onbetwistbaar zijn Frans en Flos de hoofdfiguren en zij zijn eerst menschen in malaise op het allerlaatst in 't verhaal. Hier is een compositiefout, die door de vaak fleurige beschrijving van Indisch leven en van de dapperheid van Flos niet wordt goedge-maakt.

Een fout in de bewerking vind ik verder de overlading met allerlei Maleische termen, die dan in voetnoten moeten worden verklaard. Dialogen met inlanders te doen voeren in het Maleisch heeft geen zin, als onder aan de bladzijde zulke gesprekken moeten worden vertaald — wat, intusschen voor den lezer zeker noodig is. En ook de gewone dagelijkse dingen en verhoudingen aan te duiden met Maleische — misschien zijn het Javaansche — namen, is effectbejag, maar het werkt intusschen het omgekeerde uit: het is vermoeiend en stoort het rustig lezen.

Onder zekere omstandigheden kan het gebruiken van letterlijke terminologie in een boek noodig zijn, daar b.v., waar het aankomt op het treffen van locale kleur en sfeer. Als Querido het doet in zijn Jordaan-cyclus en in zijn boeken over „Het Volk Gods”, is het dáár om te doen: de geheele uitbeelding is er van afhankelijk en hij kan dan ook met recht van den lezer vragen, dat die zich de moeite getroost van het nazoeken der noten. Maar als zulk een plausibele reden er niet is, gelijk hier, waar het niet gaat om de locale kleur en stijl, maar het verhaal-gegeven hoofdzak en de omgeving decoratief is, is de aanwending van die terminologie overbodig en zelfs verkeerd. 't Wordt noodeloos effect en daardoor technisch fout.

In de derde plaats is de excerptie van den inhoud der hoofdstukken, in groote letter boven die hoofdstukken geplaatst, een misgreep en dat om psychologische redenen. Want vooreerst is de quasi-humoristische toon van die aanwijzingen niet in harmonie met den stijl van het boek, zoomin als met de strekking van zijn inhoud. Flos moge opgewekt en met plezier de, trouwens vrijwillig aanvaarde, taak van bezuinigen en oversparen volbrengen, in den grond van de zaak is het geval triest en daarom is de introductie, telkens weer, als ware het een amusement, psychologisch onjuist. Bovendien is zulk een inhouds-weergave in strijd met het karakter van literaire roman. Ze behoort thuis in het jongensboek, waarin uit didactische motieven de Schrijver zich als instructeur kan en mag aanbieden, maar ze is misplaatst in het literaire werk, welks inhoud voor zichzelf spreken moet.

Niet alleen in zijn conceptie en zijn bewerking, maar ook in zijn geest is het boek slap. Er wordt hier en daar — met name in de brieven uit Rotterdam — wel gesproken van Godsvertrouwen en van den Hemelschen Vader, maar verder dan de betuiging, dat het „bekende stereotiepe uitdrukkingen” zijn, „waarvan Gerda (= Flos) weet, hoe eerlijk ze gemeend zijn”, komt het niet. Dat Godsvertrouwen is in het minst niet een element van eenige kracht in het boek: en de interpretatie van gelooven, die een enkele maal, b.v. op het slot, gegeven wordt is die van: „ze bijten door en ze zullen winnen, ondanks alle malaise! Want ze zijn sterk en vol verwachting voor nu en later. Zij gelooven en zien uit!” Dat hier precies het omgekeerde staat van wat Godsvertrouwen inhoudt en wat gelooven is in christelijken zin, schijnt den auteur te ontgaan.

Het geheel maakt op mij den indruk van beginnerswerk. Wel speelt mij iets door het hoofd van een betrekking tusschen de namen Korthuys en „Willem Evers”, maar de Schrijver, die onder dit pseudoniem heeft gewerkt, heeft (b.v. in „Wijkende Wegen”) van zooveel meer rijpheid en ook zooveel meer technische bekwaamheid blijk gegeven, dat deze Korthuys m.i. moeilijk dezelfde kan zijn. Mij dunkt daarom, dat dit boek een debuut is.

En als ik het zoo bezie, valt er toch ook wel wat goeds op te merken: de figuur van Flos is frisch van kleur: het gezinsleven is aardig geteekend; de wederzijdsche liefde van de Kribbeldams en hun kindertrouw jegens de in moeilijkheden verkeerende ouders zijn verdienstelijke karaktertrekken. Als het boek beginnerswerk is, dan is dit een en ander — en ik kan daar nog bijvoegen dat verschillende fragmenten goed zijn van stijl — wel grond om den auteur aan te moedigen naar verdere ontwikkeling en meerdere concentratie te streven. Is het dat niet, maar inderdaad het werk van een schrijver, die eerder heeft gepubliceerd, dan is het niet veel meer dan een mislukking. Want dan wegen de genoemde bezwaren meer dan de aangegeven verdiensten.

C. T.

1) Uitg. Mij. Holland, Amsterdam.

III ZIELKUNDE III

Replik.

V.

Veroordeelde Christologie. V.

Uit ons artikel van verleden week volgt, dat wel terdege Prof. W.'s opvatting met die van Ap. vergeleken kan worden. Ja, wij handhaven — en laten we er bij zeggen, dat Prof. W.'s „weerlegging” ons daarin heeft versterkt — dat Prof. W.'s opvatting in wezen met die van Ap. overeenkomt. Wij zullen daar nu niet dieper op ingaan; omdat wij in ons — door Prof. W. op dit punt niet geciteerde artikel — veel argumenten hebben gegeven, argumenten, die niet weerlegd, zelfs niet besproken zijn, zoodat wij nu kunnen volstaan met naar ons artikel te verwijzen. (In ons weldra verschijnend boek is dat artikel opgenomen als het 10e hoofdstuk.) A.

Maar laten we weer Prof. W. op den voet volgen. Daar heeft hij recht op van een bestrijder, die hem serieus wil nemen.

Prof. W.'s voorstelling was deze: de mensch bestaat uit lichaam, ziel en geest. Die Geest is de eigenlijke onsterfelijke ziel, terwijl de ziel (de psyche) is het leven van het lichaam. Later wijzigde Prof. W. deze opvatting eenigszins. Men vergelijke b.v. het nieuw verschenen werk van Prof. W.: „Hoofdpijnen der Zielkunde” (bijzonder hoofdst. I) met Prof. W.'s vroegere publicatie's. Wel is nog de geest, de ik, de eigenlijke ziel, de substantiële, onsterfelijke ziel, maar, zegt Prof. W.: „Het „ik” wordt „geest” in zijn verbinding met de levende ziel. Maar daardoor wordt ook die ziel zelve ten deele met den geest tot een organische eenheid”. (Hoofdpijnen bl. 16.)

Dat is echter geen wezenlijke verandering in Prof. W.'s systeem.

Prof. W. aanvaardt nog met ons de tegenstelling geest en stof. Gebruikt nog de bij ons heerschende terminologie geestelijke en stoffelijke substantie. („Oorspr. en w. der ziel”, 2e dr., bl. 15). Maar waarom dan nu plotseling onder deze termen andere begrippen geschoven? Prof. W. mag — mits hij heeft laten uitkomen wat hij er dan onder verstaat — in de beschrijvende zielkunde, wat mij betreft, het woord geest zoo gebruiken — zooals het daar trouwens ongeveer in deze beteekenis althans, veel gebruikt wordt — hij mag nu plotseling niet in metaphysische zielkunde, waar hij onder geest, geestelijke substantie verston, plotseling de beide beteekenissen door elkaar halen, om door de ene beteekenis de andere trachten te redden. Want het gaat om deze vraag: omvat, dat wat Prof. W. de menschelijke natuur geliefte te noemen, ook „geest”? Ja zegt Prof. W. (Zie boven.) B.

Pardon Professor. Geest beteekent hier iets anders! We zullen de vraag nauwkeuriger moeten stellen. Naar onze belijdenis bestaat de menschelijke natuur uit lichaam en ziel. En onder ziel wordt verstaan „geestelijke substantie” (naar de terminologie, die ook Prof. W. gebruikt) b.v. Heidel. Cat. ant. 57.

Welnu dan vragen we: omvat, dat wat Prof. W. menschelijke natuur geliefte te noemen, ook geestelijke substantie? (d.i. hier onsterfelijk deel.)

Dan moet Prof. W. zeggen: neen.

Want Prof. W. zal niet beweren, dat de ziel zelve door verbinding met de ik tot een geestelijke substantie wordt.

Maar dan is het bij Prof. W. ook geen wezenlijke, doch een woordverandering C).

En daarom blijven de bezwaren, die wij hebben, ten volle bestaan. In ons boek ontwikkelen wij die bezwaren in den breede.

Hier willen we enkele nu heel in 't kort — in verband met Prof. W.'s artikelenreeks aangeven:

Prof. W. verstaat onder menschelijke natuur iets anders dan er onder Gereformeerden onder verstaan wordt. En als Prof. W. dan zegt: Wij zeggen hiermee geen nieuws, wij sluiten ons hiermee geheel aan bij datgene wat steeds door de Gereformeerde theologie werd gehandhaafd, dan is dat onjuist.

Prof. W. kan weten, dat de Gereformeerde theologie wel dezelfde woorden heeft, maar dat Prof. W. onder die woorden andere begrippen schuift D).

Volgens de Gereformeerde dogmatiek had Christus de volle menschelijke natuur, dat is: stoffelijke en geestelijke substantie, dat is een sterfelijk en een onsterfelijk deel. Maar volgens Prof. W. nam Christus slechts aan het sterfelijk deel van den mensch.

Nu zegt Prof. W.: ja maar door verbinding met de ik wordt ook de ziel geestelijk. Ge moet organisch denken. Er komt in de verbinding van soma-psyche en pneuma een organische eenheid. Juist — maar dan ook bij Christus.

Dan geldt van Christus: Zijn „ik” wordt „geest” in zijn verbinding met de levende ziel. Maar daardoor wordt ook die ziel zelve ten deele met den geest tot een organische eenheid. Dus bij Christus worden in Zijn Ik, Zijn Godheid — en bij Christus worden de Goddelijke en de „menschelijke” natuur een organische eenheid E).

„Ik kan nu”, zoo gaat Prof. W. verder, „bij den mensch spreken van zijn verstand, wil men van zijn „nous”.

Even wachten. We moeten er even de aandacht op vestigen, dat Prof. W. hier „nous” gebruikt in een beteekenis, die het wellicht in het N. Test. heeft en bij Prof. W. en anderen, maar niet bij Apollinaris F). „Deze nous is dus geen principe op zichzelf, zij is bezit van den levenden persoon. Het verstand wordt geactiveerd, maar het is met het principe, waardoor, zooals bij Apoll. de stof vorm krijgt.”

Maar — dat is het bij Apoll. óók niet. Want nous bij Apoll. is iets anders, n.l. pneuma en wel wezenlijk de pneuma van Prof. W. G). Zoodat hetzelfde wat bij

Prof. W. somatische somatische Nu w gische in modes — zeer — Men kan heid — dan in o Prof. W. tonen, a Gerefo Prof. W. kunde n onjuist drukt; da onjuist i Dat z Ik me deze pr fout v verwart Dat bli 16 Nov. gevens, s het den schema Ook da wat Prof Prof. W. In „De zielkunde enz. Maar te doen sische zi gegevens Neen, s physica c A. Messe elk geval Dat zij ook dan nen. Men andere h En — schema i moeilijk

Nu ric verwijs, Maer E de Ch r E dat hij da der psyc W.'s opv de het p dan maer Schriftu En wil gee zij. Zelfs te maken heid ges In de gedachte opvatting menschen Maar v Het gaat het winn juiste dingen o stelling w mij op d Stel al, opvatting onschrijft lijk. Late bezighouc Maar da willen toe gie ook r Zeke wil ik r van Ds 2 bekend, c 9 en 10e van het de „form ting) van (Ik geef Nu zal in deze a met ons op mogel nog wel dan deze In het Prof. W. tegenover dogmatiek stemmen Ja — i Maar n Want — mogelijk Volgens Gods aan gen alle king, funa opgebouw De me heeft; da Indien er tot een b wat er b ook weer mijn „ik” mensch t substantie

Prof. W. „de menselijke natuur”, d.i. het psychosomatisch totaal activeert, ook bij Apoll. het psychosomatisch totaal activeert.

Nu willen we direct toegeven, dat de psychologische constructie van Prof. W. steun kan vinden in moderne psychologische opvattingen. Maar laten wij — zeer bescheiden — Prof. W. mogen waarschuwen. Men kan spreken over geest, over structuur, over eenheid — maar men bedoelt er heel iets anders onder dan in de „gangbare” Calvinistische zielenkunde. Wil Prof. W. deze richting uit — laat hij dan eerst aannemen, dat de opvattingen, zooals die heerschen in de Gereformeerde dogmatiek (die immers naar Prof. W. een norm-wetenschap is, waartegen de zielenkunde niet mag rebelleeren, „De Geref. School”, III 34) onjuist zijn; dat ook onze belijdenis zich onjuist uitdrukt; dat de opvatting over die belijdenis nu al eeuwen onjuist is.

Dat zal ons dan leeren de moderne psychologie!

Ik meen in gemeede, dat de moderne psychologie aan deze problemen weinig aandacht schenkt. En dat een fout van Prof. W. is, dat hij hier twee terreinen verwart!

Dat blijkt ook uit het artikel in „De Reformatie” van 16 Nov. 34. Daar zegt Prof. W. o.m.: „De feitelijke gegevens, die de zielenkunde sindsdien verzameld, maken het den psycholoog onmogelijk om tot het gedachten-schema van Apoll. terug te keeren”.

Ook dat zijn woorden. En meer niet J). Feitelijk is, wat Prof. W. hier schrijft, onbegrijpelijk. Wat verstaat Prof. W. onder zielenkunde?

In „De Geref. School” III 34 schreef hij: „Maar de zielenkunde, die beschrijvende wetenschap is”, enz. Maar we hebben hier, evenals bij Apoll. toch niet te doen met beschrijvende zielenkunde! En de metafysische zielenkunde heeft nu werkelijk nog niet zooveel gegevens verzameld sinds Apollonaris.

Neen, zegt Prof. W., maar we hebben toch een metaphysica op grond van de ervaringswetenschappen. (Verg. A. Messer, „Psychologie”, 5e druk, 1934, bl. 2 en 3). In elk geval moeten we rekening houden met de feiten.

Dat zijn we met Prof. W. eens. Maar, och arme, dan, ook dan hebben we nog niet zooveel gegevens gewonnen. Men zie maar eens hoe de eene richting fel de andere bestrijdt K).

En — we wezen er reeds op — het Aristoteliaansche schema is ons nu toch niet zoo vreemd, dat vergelijking moeilijk zou zijn.

Nu richt vervolgens Prof. W. tegen Ds Steen het verwijt, dat hij zwijgt over de psychische erfelijkheid.

Maar hoe is het nu? Ds Steen viel op het punt van de Christologie Prof. W. aan. Dus nogal duidelijk, dat hij dan niet behoefde te spreken over de erfelijkheid der psychische eigenschappen. En al zou nu bij Prof. W.'s opvatting een oplossing aan de hand gedaan zijn, die het probleem van de psychische erfelijkheid oplost — dan maakt dat een onschriftuurlijke Christologie niet schriftuurlijk!

En — laat ik Prof. W. mogen gerust stellen — ik wil geen enkel feit negeren. Mits het dan ook feit zij. Zelfs — maar dit alles heeft met ons onderwerp niets te maken — meen ik ook, dat er van psychische erfelijkheid gesproken moet worden L).

In de tweede plaats, zegt Prof. W., weet men in den gedachtenring van de door mijn opponent verdedigde opvatting eigenlijk geen raad met het „ik” des menschen.

Maar wat is dit nu eigenlijk voor een verdediging? Het gaat in een discussie als deze er toch niet om wie het winnen zal. Maar het gaat om de vraag wat het juiste is. Prof. W. houde mij ten goede, dat ik de dingen onomwonden zeg. Juist mijn oprechte belangstelling voor den arbeid, dien Prof. W. presteert, doet mij op deze dingen ingaan M).

Stel al, dat Ds Steen nog niet klaar zou zijn met zijn opvatting over het ik, dan maakt dat nog niet een onschriftuurlijke Christologie van Prof. W. Schriftuurlijk. Laten we nu toch blijven bij het punt, dat ons bezighoudt. Den aanvaller afsleiden is altijd tactisch N). Maar dat wil toch Prof. W. niet, evenmin als ik. We willen toch samen onderzoeken of Prof. W.'s Christologie ook reeds in Apoll. opvatting veroordeeld is!

Zeker, als het Professor W. genoegen kan doen, wil ik met alle genoegen praten over de opvatting van Ds Steen van het ik. Het is ook Ds Steen wel bekend, dat D. Emil Pfenningsdorf in „Persönlichkeit” 9 en 10e druk, 1921, bl. 32 zegt: „Kant meende, dat men van het ik niet meer kon zeggen, dan dat het was de „formale Zusammenfassung” (formeele samenvatting) van datgene, wat telkens in het bewustzijn was”. (Ik geef dit citaat voor onze lezers vrij vertaald weer.)

Nu zal Prof. W. mij ten goede houden, dat ik echter in deze artikelenreeks daar niet op inga O). Het heeft met ons onderwerp niet te maken. Laten we ons niet op mogelijke zijpaden begeven, want, dan kunnen we nog wel meer problemen behandelen. Bovendien zou dan deze artikelenreeks te lang worden.

In het art. in „De Reformatie” van 23 Nov. 34 beroept Prof. W. zich — ter verduidelijking van zijn opvatting tegenover een briefschrijver — op de Gereformeerde dogmatiek. Prof. W.'s opvatting zou geheel overeenstemmen met de Gereformeerde dogmatiek.

Ja — in woorden.

Maar niet in feite.

Want — en nu zal ik trachten het zoo „populair” mogelijk te zeggen —:

Volgens de Gereformeerde dogmatiek heeft de Zone Gods aangenomen de menselijke natuur, dat wil zeggen alle substantie, die elk mensch bezit, en alle werking, functie, eigenschap van dat uit twee „substantie's” opgebouwde organisme.

De menselijke natuur is alles wat ieder mensch heeft; daar komt niets bij in een bepaald mensch. Indien er iets bij zou komen om die menselijke natuur tot een bepaald mensch te maken, dan zou, als dat wat er bij kwam, een substantie zou wezen, dat toch ook weer algemeen zijn. Want wanneer Prof. W. zegt: mijn „ik” is juist het bijzondere, dat wat den mensch tot een bepaald mensch maakt, en dat ik is substantie — dan spreekt Prof. W. zichzelf tegen. Want

als dat „ik” substantie is, dan heeft ik een algemeene eigenschap. Dan is het bij A, bij B en bij C substantie en dan behoort het tot het algemeene menscheijke! En tot de menselijke natuur P).

Doch nu is de menselijke natuur op zichzelf geen mensch. En er komt toch ook geen substantie, er komt niets bij. In den bepaalden mensch is de menselijke natuur op een punt betrokken in het ik. Het ik is het zoo-zijn der menselijke natuur.

Dat ik is niet een zelfstandig iets, een substantie; het kan dus niet gescheiden worden van de ziel.

Het behoort dus niet tot de menselijke natuur. Het kan bij Prof. W. wel van de ziel gescheiden worden. Het is een zelfstandig iets.

Volgens Prof. W. heeft de Zone Gods niet alle substantie der menschen aangenomen, maar alleen de stoffelijke, die dan bezielt is, georganiseerd, aangelegd op de Goddelijke Ik van Christus, zooals in een mensch deze stoffelijke substantie georganiseerd, aangelegd is op de substantieele ik van den mensch. Zoo valt het verschil duidelijk in het oog.

Christus bezit niet het onsterfelijk deel van den mensch.

En dat menselijke, dat Christus bezit, is tot een organische eenheid geworden met den persoon des Zoons, dat is in diepsten zin met de Goddelijke natuur.

Want zeker kan men zeggen: de persoon des Zoons is vleesch geworden — maar men mag geen scheiding maken in het Goddelijk Wezen tusschen Wezen en Personen, Personen en natuur. Wel een onderscheiding. De Persoon is een bestaanswijze van het Wezen.

Als dan ook Prof. W. vraagt „Blijft deze (n.l. die van Prof. W.) opvatting leeren, dat Christus had een volledig menselijke natuur, de menselijke natuur gelijk wij allen die deelachtig zijn?” — dan is ons antwoord: neen, dat blijft deze opvatting niet leeren. Wel met woorden, maar in feite niet Q). En we meenen, dat dit thans een ieder duidelijk zal zijn.

Wat verder Prof. W. zegt, dat Christus geen menscheijke persoon moest aannemen — dit heeft natuurlijk onze volle instemming R).

H. S.

Naschrift.

A) Het spijt me, dat Ds Steen niet overtuigd is. Dat hij zelfs minder overtuigd is dan ooit. Ik meende in gemeede zijn argumenten te hebben weerlegd. En het is mij wel een groot raadsel hoe Ds Steen's begin volgt uit hetgeen hij verleden week schreef.

B) Uit het verband in het geciteerde boek is het duidelijk, dat Ds Steen zich hier vergist. Het gaat daar enkel over het gebruik van het woord „geest”. Er zijt niets metafysisch, of iets anders „geleerd” in. Het gaat enkel over mijn gebruik van de termen.

C) Ik wil eerlijk erkennen, dat ik één van tweeën, of het laatste stuk betoog niet begrijp, of moet verklaren, dat Ds Steen hier speelt met woorden. Herhaaldelijk verklaarde ik, dat het mij vrij koud laat, welke woorden men wil gebruiken. In het laatste stukje betoog wisselt Ds Steen de woorden „ziel” en „geest”. Nu heb ik geen bezwaar, van „de ziel” als „het onsterfelijke in den menscheijken persoon” te spreken (mits men dan een ander woord gebruikt voor dat andere, dat in den Corinthierbrief „psuchè” wordt genoemd). Inderdaad wordt in vraag 57 van den Catechismus het woord „ziel” zoo gebruikt als bij Ds S.; evengoed gebruiken Schrift en belijdenis het woord „geest” voor „de onsterfelijke ziel”; de Schrift doet dat zelfs bijna zonder uitzondering.

Maar nu ontken ik wèl, dat de „onsterfelijke” een kwaliteit is van de menselijke natuur. Deze kwaliteit komt enkel toe aan de menscheijke persoon.

D) Het spijt me dat Ds Steen zoolets zegt. Mijn terminologie is letterlijk ontleend o.a. aan den locus „De Christo” uit de Dogmatiek van Bavinek. Opzettelijk liet ik in de artikelen in deze materie somwijlen de verwijzingen weg, om niet te lang en te lastig te worden. Maar Ds Steen kan zelf controleeren.

E) Zie sub B. Ds Steen begrijpt de uitdrukking „het ik wordt geest” niet. De bedoeling van het „wordt” is tot op zekere hoogte dezelfde als in de verbinding: „de kroonprins wordt koning”: hij blijft dezelfde man, dezelfde mensch, dezelfde organisatie, maar vanuit het gezichtspunt van het volk is hij „koning”. Het beeld gaat niet op in zóóverre, dat „koning-woorden” een nieuwe situatie veronderstelt en tevens een (ambts-) wisseling.

F) Met het N. T. ben ik in goed gezelschap; en dat „nous” bij Apollinaris iets anders betekent is juist — om welke reden mijn opvatting met die van Apollinaris niet kan worden vergeleken.

G) Ds Steen vergist zich, want bij Apollinaris behoort die pneuma tot de menscheijke natuur; bij mij niet. En een parallel hebben we in de controverses met Rome inzake de leer van „het beeld Gods” in den mensch.

H) Wat is de „gangbare” Calvinistische zielenkunde? Dr A. Kuypers? Dr J. H. Bavinek? Of andere —? Maar waarom zijn de genoemden niet „gangbaar”? En Ds Steen kan weten hoe die er over denken!

I) Nu bewijzen, Ds Steen!

J) Daar hebben we weer een oordeel — nogal met inhoud!

K) Arme logica: na eenige uitroepen, en na een „werkelijk” en een „och arme”, dit argument! Het is bijna niet te gelooven. Zie eens hoe in de theologie de eene richting fel de andere bestrijdt; en in de wijsbegeerte; en in de paedagogiek; en in de natuurwetenschappen; zelfs in de wiskunde! — Mag men dat nu als bewijs aanvoeren voor het feit, dat we „nog niet veel gewonnen” hebben? Als men zóó gaat argumenteeren...

L) Ds Steen deed in dat geval beter eens thetisch uiteen te zetten hoe hij bij die gedachte toch de volgens hem „gangbare” zielenkunde wil handhaven.

M) Vindt Ds Steen het niet geoorloofd een opponent te vragen, hoe hij dan de moeilijkheden wil oplossen? Inderdaad gaat het er niet om wie het winnen zal. Maar het gaat er wel om, dat wij alle gegevens opnemen in onze beschouwing, dus ook in onze critiek.

N) Deze opmerking is méér dan onaardig. Begrijpt Ds Steen dan werkelijk niet, dat de christologie alleen gebruik kan maken van een wèl doordachte en sluitende anthropologie?

O) Overigens moet juist nog volgen datgene, waar het om gaat.

P) Gemakkelijk, maar onjuiste constructie; tot de menscheijke natuur behoort „het hebben van een ik”, het ik zelf is „eenmalig” (vergeef me dit germanisme). Zie verder sub R.

Q) Ja, maar de woorden schijnen toch te kloppen! Zou de heele kwestie nu niet hierin zitten, dat Ds Steen de woorden verkeerd interpreteert? Toe, Ds Steen, overweeg eens de mogelijkheid daarvan! Dan hebben we elkaar gevonden! Maar moet Ds Steen niet eerst vragen, wat ik met mijn woorden bedoel?

R) Maar daarmee ligt dan heel het betoog van Ds Steen weer in duigen. Want als het „ik” behoort tot de menscheijke natuur, dan heeft Christus ook een menscheijke „ik” of een menscheijke persoon gehad. Ds Steen kan niet nalaten te kiezen tusschen één van deze twee syllogismen:

Mijn opvatting.	Betoogtrant van Ds Steen.
a. Christus had een volledige menscheijke „natuur”.	a. Het „ik” behoort tot de menscheijke natuur.
b. Christus had geen menscheijke „ik”.	b. Christus had de volledige menscheijke natuur.

Conclusie: Het „ik” des menschen behoort niet tot de „natuur” des menschen.

Noodwendige conclusie: Christus had een menscheijke „ik”; — maar dat wijst Ds Steen af!

Dat Ds Steen de consequentie, de logische conclusie uit zijn eigen betoog afwijst, doet ons begrijpen, dat er bij hem zelf een hinken is op twee gedachten. Daaruit verstaan we ook waarom hij telkens mijn terugkeeren tot de gegevens der zielenkunde afwijst. En tenslotte, daaruit is het ook verstaanbaar, waarom Ds Steen telkens weer niet schijnt te zien, waar het eigenlijk om gaat.

Het punt in kwestie is altijd weer: „Had Christus een menscheijke „ik” of niet?”

„Neen” zegt de Gereformeerde Dogmatiek.

Welnu, laat Ds Steen bij zijn bestrijding van mij daarvan uitgaan! Maar dan blijft er van die bestrijding niet veel over.

J. W.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbel en Natuur.

2de Serie V.

Palmen.

Wie den voet op den Palestijnschen of Syrischen bodem zet te Gaza of te Jaffa, te Haifa of te Acco, in Tyrus, Sidon of Beiroet, vindt na het verlaten der steden spoedig tusschen de zee en de hooger gelegen streken een grootere of kleinere kustvlakte.

De flora van deze kustvlakte wijkt in verschillende opzichten van die der andere gebieden af. Twee oorzaken zijn hiervoor aan te geven. In de eerste plaats is de zandige, vochtige, op verschillende plaatsen zouthoudende bodem een geschikte groeiplaats voor planten, die elders niet willen groeien, maar ook de warme, met ziltig vocht verzadigde zeewind is voor de ontwikkeling van bepaalde gewassen bijzonder gunstig.)

Een dezer planten is de Dadelpalm (Phoenix dactylifera). Het is een karakteristieke boom voor Palestina en omgeving. Dit blijkt reeds uit den samenhang tusschen Fenicië en den wetenschappelijke naam van dezen boom. De palm is een Feniciër, een kind van het Morgenland, speciaal van Tyrus en Sidon. Hij is ook sinds overoude tijden de vruchtboom van Mesopotamië, Arabië en Egypte. Een wilde stamvorm is onbekend uit andere streken. Men moet dus aannemen, dat hij uit een of meer der in de zoeven genoemde landen inheemsche soorten gekweekt is.

De Dadelpalm is een 10 tot 20, maar soms tot 50 m hooge boom, die ongeveer 200 jaar oud kan worden. Hij heeft een mooie, slanke, rechtopgaande, onvertakte stam, omgeven door de overblijfsels van de afgevallen bladeren. Aan den top van den stam bevindt zich een kroon van 40—60 donkergroene bladeren, die geveerd zijn, tot 3 m lang kunnen worden, en dus zonder overdrijving „palmtakken” genoemd mogen worden.

De boom is tweehuizig, d.w.z. bloemen met meeldraden en bloemen met stampers komen niet op denzelfden boom voor. Men onderscheidt dus mannelijke en vrouwelijke boomen. Van oudsher was slechts de vrouwelijke boom van belang, al kon men het ook niet geheel buiten de mannelijke boomen stellen. De laatste werden dan ook — evenals thans — slechts in geringen getale gekweekt. Het is mogelijk dit te doen, omdat men den boom laat voortplanten door uitloopers, die men van den ouden boom afneemt en afzonderlijk plant. Een methode, die wij nog steeds toepassen, bijv. bij de bekende kamerplant de Clivia.

De bloemen zitten bijeen in kolven, een bloeiwijze, die wij kennen van de Aronskelk. Bij den palm is ze echter veel grooter — meer dan een meter.²⁾ Evenals bij de Aronskelk zijn ze omgeven door een groote bladscheede, die met een

1) L. Fonck S. J. Streifzüge durch die Biblische Flora, blz. 6.

2) A. Kerner von Marilaun. Het leven der Planten II, blz. 485.